

Prof. dr hab. Andrzej Powałowski
Wydział Prawa
Uniwersytet Kaliski

Kalisz, dnia 22 stycznia 2025 r.

Recenzja

**rozprawy doktorskiej p.t. „Prawne aspekty wdrożenia i funkcjonowania
systemu informowania o nieprawidłowościach w działalności
przedsiębiorstw energetycznych”
autorstwa mgr. Anny Tomiczek**

I. Ocena koncepcji, struktury i metodologii rozprawy

Przedłożona do recenzji rozprawa poświęcona została problematyce wdrożenia i funkcjonowania systemu informowania o nieprawidłowościach w działalności przedsiębiorstw energetycznych, przy czym kwestie te zostały zaprezentowane w aspekcie prawnym. Wypada w pełni zgodzić się z Autorką, że „...przepisy prawa dotyczące systemów informowania o nieprawidłowościach wpływają na zmniejszenie ryzyka naruszeń prawa przez przedsiębiorstwa energetyczne, służąc tym samym realizacji interesu publicznego, w tym bezpieczeństwu energetycznemu państwa.” (s. 18) W istocie bowiem, w ramach recenzowanej pracy, podjęto się zweryfikowania hipotezy badawczej zakładającej, że system informowania o nieprawidłowościach w przedsiębiorstwie energetycznym jest narzędziem służącym zapewnieniu bezpieczeństwa energetycznego państwa.

Celowi temu służy sformułowanie kilku twierdzeń (Autorka nazywa je „pytaniami pomocniczymi”), których treść i zakres należy zaakceptować, a które służyć mają analizie problemu badawczego. Autorka zatem prawidłowo przyjmuje, że:

- uwarunkowania prawne funkcjonowania przedsiębiorstwa energetycznego, wymagają rozszerzenia zakresu przedmiotowego wewnętrznej procedury zgłaszania nieprawidłowości;
- istnieją czynniki ryzyka odpowiadające profilowi działalności przedsiębiorstwa energetycznego, które sprzyjają możliwości wystąpienia określonych naruszeń prawa związanych w szczególności z obowiązkami regulacyjnymi tych przedsiębiorstw;
- wprowadzenie ochrony prawnej sygnalistów przed działaniami odwetowymi stanowi zachętę do zgłaszania nieprawidłowości za pośrednictwem wewnętrznych kanałów zgłoszeń w przedsiębiorstwie energetycznym;
- wdrożenie systemu zgłaszania nieprawidłowości, obejmującego całą grupę kapitałową może wpłynąć negatywnie na realizację obowiązków prawnych względem sygnalistów przez przedsiębiorstwo energetyczne działające w ramach grupy;
- system informowania o nieprawidłowościach jest narzędziem wzmacniającym bezpieczeństwo energetyczne.

Swoje twierdzenia i założenia Autorka odpowiednio rozwija i precyzuje, a następnie wspiera odpowiednimi argumentami i w konsekwencji wykazuje ich prawdziwość.

Zaznaczam jednoznacznie, że z twierdzeniami i hipotezami sformułowanymi przez Autorkę rozprawy zgadzam się. Większość z nich należy bowiem uznać za takie, która przedstawiają określone wartości badawcze i mogą być potraktowane jako punkt wyjścia dla rozważań naukowych. Twierdzenia te i hipotezy zostały właściwie sformułowana oraz są w pełni jasne i zrozumiałe.

Wyrażam przekonanie, biorąc pod uwagę treść wszystkich rozdziałów pracy, że Autorka postrzega problem systemu informowania o nieprawidłowościach w działalności przedsiębiorstw energetycznych w sposób kompleksowy i pełny. Odzwierciedla to zarówno plan dysertacji, jak i treść poszczególnych fragmentów pracy. Odpowiednio, przy zachowaniu właściwych proporcji, scharakteryzowane zostały problemy definicyjne i pojęciowe związane ze sferą (punktem odniesienia) jaką jest wskazany system. Przedstawione zostały oraz zanalizowane podstawy prawne. Zagadnienia te rozpatrywane są przez Autorkę w różnych częściach dysertacji i większość rozważań zawartych w pracy jest im poświęcona. Poszczególne problemy podniesione w pracy, twierdzenia i hipotezy Autorka wspiera odpowiednimi argumentami i wysnuwa właściwe wnioski. Stwierdzam zatem, w związku z tym, że tytuł dysertacji odpowiada treści owych problemów, twierdzeń i tez. Przyczynia się to do poprawnego układu i kompozycji poszczególnych części dysertacji.

Ponadto, co wyraźnie dostrzegam, treść recenzowanej pracy i wszystkich jej części stanowi odpowiednie podłoże merytoryczne dla prezentacji i analizy problemu wdrożenia i funkcjonowania systemu informowania o nieprawidłowościach w działalności przedsiębiorstw energetycznych. Odpowiednim tłem dla owej prezentacji jest w szczególności charakterystyka systemu informowania o nieprawidłowościach i zaprezentowanie go w aspektach: prawnym, organizacyjnym, etycznym i technologicznym. Treść pracy pozwala na wykazanie zasadności wskazanego we Wstępie do rozprawy celu badawczego oraz uznanie, że cel ten został w pełni osiągnięty.

W tym kontekście wybór tematu pracy wydaje się jak najbardziej właściwy, a przyjęta przez Autorkę koncepcja odnosząca się do kierunku i sposobu prowadzenia badań jest w pełni prawidłowa.

W pełni akceptuję także uzasadnienie wyboru tematyki dysertacji. W literaturze niewiele prac dotyczy kwestii zgłaszanie nieprawidłowości w działaniu przedsiębiorców energetycznych, a zatem recenzowana praca lukę tę odpowiednio wypełnia. Z całą pewnością, odniesienie się do wskazanego zagadnienia w kontekście i na tle rozwiązań normatywnych i instytucji prawnych, a także procedur jest zadaniem zarówno użytecznym, jak i nowatorskim, podjętym nie tylko w celu zaspokojenia własnych ambicji badawczych Autorki. W pełni podzielam zdanie Autorki rozprawy, że „znaczenie ekonomiczne oraz strategiczny status sektora energetycznego przekładają się także na fakt, że pozostaje on pod szczególnym nadzorem państwa” (s. 13), choć można by dodatkowo nadmienić, że rolą państwa jest zapewnienie temu sektorowi odpowiedniej regulacji normatywnej, odzwierciedlającej zasadę interesu publicznego.

Zauważam ponadto, że Autorka dysertacji analizuje we właściwy sposób całość badanej problematyki, prezentuje poglądy doktryny i orzecznictwa, nie unikając zarazem kwestii kontrowersyjnych. Kontrowersje takie w sposób niezwykle udany i trafny Autorka nie tylko prezentuje, ale stara się je odpowiednio, przy użyciu właściwej argumentacji rozstrzygać, zestawiać ze sobą, wyjaśniać lub godzić.

Struktura rozprawy jest zasadniczo poprawna, jako że uwzględnione zostały i uszeregowane podstawowe kwestie składające się na problematykę aspektów prawnych wdrażania i funkcjonowania systemu zgłaszania nieprawidłowości w funkcjonowaniu przedsiębiorców energetycznych. Nie jest ona nadmiernie rozbudowana, choć Autorka dysertacji w sposób wyczerpujący przedstawiła w jej ramach całość badanej problematyki.

Rozprawa składa się z siedmiu rozdziałów. W rozdziale pierwszym przedstawiona została istota, geneza oraz rozwój koncepcji systemu

sygnalizowania nieprawidłowości oraz określono różne jego aspekty, w tym etyczny, prawny, organizacyjny i technologiczny. Wskazano także na funkcje systemu informowania o nieprawidłowościach. Zwrócono również uwagę na kwestie związane z jego rolą wskazanego systemu w obszarze ochrony interesu publicznego. W rozdziale drugim wytyczono zakres uwarunkowań międzynarodowych i unijnych związanych ze zgłaszaniem nieprawidłowości relewantnych do przedsiębiorstwa energetycznego. Analizie poddano wymogi wynikające zarówno z obowiązujących, jak i projektowanych regulacji prawnych związanych z sygnalizacją naruszeń. Przywołano rozwiązania prawne dotyczące zgłaszania nieprawidłowości w ujęciu prawnoporównawczym z zaprezentowaniem wniosków wynikających z implementacji jednej z dyrektyw UE. Przeglądowi poddano także standardy i wytyczne o charakterze *soft law*. W rozdziale trzecim badaniu poddano obowiązki przedsiębiorstwa energetycznego jako podmiotu o szczególnym znaczeniu dla zapewnienia bezpieczeństwa energetycznego kraju. Z kolei czwarty rozdział pracy zawiera szczegółową analizę obowiązków przedsiębiorstwa energetycznego w zakresie wdrożenia i funkcjonowania systemu informowania o nieprawidłowościach, który obejmuje działania z zakresu legislacji wewnętrznej, przyjęcia wewnętrznej procedury zgłaszania nieprawidłowości, ustanowienia bezpiecznych kanałów zgłaszania, a także podejmowania działań następczych, w tym prowadzenia wewnętrznych postępowań wyjaśniających. W tym rozdziale przeanalizowano także wymogi prawne w zakresie ochrony sygnalistów przed działaniami odwetowymi, a także warunki poufności oraz ochrony danych osobowych. W ramach rozdziału piątego analizie poddano kwestie funkcjonowania systemu informowania o nieprawidłowościach w grupie kapitałowej. W celu przedstawienia szerszego obrazu zagadnienia badaniu zostało poddane także prawo obce. Zaprezentowano nadto modele wdrożenia omawianego systemu w grupie kapitałowej. Z uwagi na wdrożeniowy charakter dysertacji w rozdziale szóstym zaprezentowane

zostały aspekty praktycznej implementacji wyników badań naukowych w realnym środowisku biznesowym oraz przedstawiono praktykę stosowania prawa w zakresie sygnalizowania nieprawidłowości, a nadto wdrażania systemów informowania o nieprawidłowościach w konkretnym przedsiębiorstwie energetycznym. Ostatnią część pracy (rozdział siódmy) stanowi podsumowanie, w którym przedstawiono uwagi *de lege lata* i postulaty *de lege ferenda*.

Powyższe uwagi i informacje przesądzają, co wyraźnie podkreślam, o ocenie recenzowanej dysertacji. Wskazać trzeba, że dysertacja jest dziełem, w ramach którego podniesione zostały istotne, zarówno z teoretycznego, jak i praktycznego punktu widzenia, problemy związane ze zgłaszaniem nieprawidłowości w funkcjonowaniu przedsiębiorców energetycznych. Dzieło to wykazuje się nowatorskim charakterem z uwagi na treść, zakres i przedmiot rozważań, jego Autorka postrzega podnoszone kwestie w kontekście doktryny i dogmatyki prawa, unijnych i europejskich zasad i rozwiązań normatywnych oraz krajowych aktów prawnych, a także w kontekście orzecznictwa (krajowego i unijnego). Charakterystyczna dla poszczególnych fragmentów dysertacji jest wielowątkowość wyводу, dbałość o „wyczerpanie” tematów podnoszonych w pracy, prawidłowe postrzeganie istoty problemów, prezentacja argumentów i wyciąganie odpowiednich wniosków.

Monografia oparta została na sporej ilości tekstów źródłowych. Odpowiednie wykazy (Wykaz literatury, Wykaz aktów prawnych, Wykaz orzecznictwa, Wykaz raportów i opracowań) obejmują 90 stron tekstu dysertacji. Wykaz literatury obejmuje około 170 pozycji zarówno literatury krajowej, jak i zagranicznej.

Warto także zauważyć, że Autorka recenzowanej pracy umiejętnie przytoczyła, zacytowała i skomentowała poglądy doktryny. Nie zabrakło przy

tym szerokiej argumentacji i trafnych wywodów własnych opartych na literaturze przedmiotu. Niewątpliwie argumentacja Autorki została wzbogacona także poprzez właściwą analizę aktów normatywnych i orzecznictwa.

Pozytywnie oceniam także wykorzystane przez Autorkę metody badawcze: formalno-dogmatyczną, prawno-porównawczą, historyczną, a także empiryczną. Właściwe i bardzo przydatne dla stwierdzenia istnienia zależności pomiędzy procesami ekonomicznymi a prawem jest posłużenie się przez Doktoranta metodą ekonomicznej analizy prawa. Stwierdzam, że Autor dysponuje odpowiednią wiedzą odnośnie wskazanych metod i - co wypada zauważyć - metody te w rzeczywistości stosuje, co pozwala mu na pełne przedstawienie badanych zagadnień w kontekście poglądów doktryny i judykatury oraz ich odniesienie do sfery stosunków ekonomicznych oraz społecznych.

II. Uwagi szczegółowe odnoszące się do zawartości merytorycznej pracy

Jednoznacznie stwierdzam na wstępie, iż w moim przekonaniu rozprawa spełnia wymogi poprawności merytorycznej. Jest pracą czyniącą zasadniczo zadość standardom naukowym w zakresie wywodu teoretycznego oraz różnego rodzaju analiz.

Autorka dotyka w swej pracy skomplikowanej materii, a to z racji zróżnicowanych, charakteryzowanych w pracy reżimów prawnych – prawa administracyjnego i gospodarczego publicznego, a także prawa handlowego i prawa pracy, ale nadto teorii organizacji i zarządzania. Ich konfrontacja prowadząca do twórczych porównań i wyciągania odpowiednich wniosków pozwoliła Autorce na wykazanie się erudycją i biegłością w zakresie odpowiedniego wywodu prawniczego.

Przywilejem, a jak sędzę także obowiązkiem recenzenta pracy doktorskiej jest jednak znalezienie i wskazanie nie tylko walorów takiej pracy, ale również jej mankamentów.

Sugeruję zatem Autorce dysertacji dokonanie pewnych uzupełnień, być może na etapie publikacji pracy doktorskiej. Dotyczą one zasadniczo poniższych kwestii, takich jak:

- Wydaje się, że Wstęp do dysertacji charakteryzuje się zbyt dużą szczegółowością (głównie s. 14-16), choć zarazem zbyt mało miejsca Autorka poświęciła na rozwinięcie problematyki celu pracy i na hipotezy.

- Tok wypowiedzi Doktorantki zupełnie niepotrzebnie przybrał w wielu miejscach pracy formę „punktową”. Powoduje to, że styl tych wypowiedzi staje się zbyt „sprawozdawczy”, za mało jest własnych komentarzy, hipotez, wniosków.

- Nie znajduję odpowiedzi na pytanie: jak ma się konstrukcja i definicja „whistleblowing” do konstrukcji i definicji wypracowanych przez prawo polskie oraz jakie jest uzasadnienie wykorzystywania „whistleblowing” w ramach krajowego systemu normatywnego?

- W rozdziale drugim pracy Doktorantka charakteryzuje różnego rodzaju akty normatywne, jednak nie wskazuje na ich miejsce w hierarchii źródeł prawa oraz nie określa, które z nich mają charakter generalny, a które należą do kategorii *lex specialis*, a zatem jaka jest kolejność posługiwania nimi w procesie stosowania prawa.

W moim przekonaniu brakuje rozdziału poświęconego procedurom ujawniania nieprawidłowości. Kwestie materialne (prawa i obowiązki) oraz organizacyjne zostały scharakteryzowane w sposób wystarczający, natomiast zagadnienia formalne są zmarginalizowane. Być może warto byłoby rozdział

piąty pracy (zawarte w nim treści) połączyć redakcyjnie z innymi częściami dysertacji, a w jego miejsce umieścić i scharakteryzować problemy natury proceduralnej. Procedury to wszak kwestie normatywne, a recenzowana praca powinna być zdominowana przez zagadnienia przede wszystkim prawne, a w mniejszym stopniu przez organizacyjne i zarządcze.

- Niezbędne jest usunięcie lub skorygowanie niekonsekwentnych i niespójnych twierdzeń zawartych w rozdziale siódmym, w którym Autorka pisze, np. że: „celem pracy jest analiza prawnych aspektów...” ale w dalszej części tego rozdziału wskazuje, że celem takim jest „weryfikacja hipotezy badawczej...” (s. 216 i nast.). Cel badawczy pracy nie jest w ramach dysertacji jednoznacznie podany i ujawniony. Wydaje się zresztą, że w rozdziale tym nie powinny być omawiane cele pracy, te bowiem należy wskazać we Wstępie. Ten rozdział, stosownie do jego tytułu powinien służyć podsumowaniom. Właściwe byłoby także usunięcie, z przyczyn, jak się wydaje oczywistych, twierdzeń takich jak np. „przepisy prawa...wpływają na zmniejszenie ryzyka naruszeń prawa przez przedsiębiorstwa energetyczne”. Niejako przy okazji Autorka powinna przeanalizować szereg konstrukcji stylistycznych zawartych w pracy i poniechać styl, który czasami nosi znamiona biurokratyczno – korporacyjne (s.216-217).

Nie jestem w stanie zrozumieć intencji Autorki, która na samym końcu pracy, a więc niejako akcentując podniesione wcześniej kwestie, zaznacza, że „sygnaliści odgrywają kluczową rolę.... Ochrona sygnalistów i tworzenie mechanizmów zgłaszania nieprawidłowości jest niezwykle ważne.”

Zarazem zaznaczam przy tym jednoznacznie, że każdy autor, także Autorka recenzowanej pracy w konfiguracji i zawartości uznanej przez niego za prawidłową. Zgłoszone przeze mnie uwagi nie zmieniają mojej pozytywnej oceny recenzowanej pracy.

III. Uwagi odnoszące się do kwestii formalnych

Z punktu widzenia poprawności formalnej recenzowana dysertacja odpowiada standardom odnoszonym do prac doktorskich.

Praca napisana jest zasadniczo poprawnym językiem, jest zgodna z regułami stylistyki i gramatyki.

Z formalnego tylko punktu widzenia praca nie jest jednak wolna od pewnych mankamentów. Stwierdzam mianowicie, że w rozdziałach pracy brakuje wprowadzeń. W moim przekonaniu w treści wprowadzenia do każdego rozdziału można wytyczyć zakres rozważań, a zarazem potwierdzić, że tytuł takiej części pracy będzie odpowiadać jej przedmiotowi. Wprowadzenie to także ten fragment rozdziału, który służy do sformułowania i zawarcia w jego ramach tez lub hipotez cząstkowych oraz określenia celu prowadzonych dywagacji.

Wprowadzenia zawarte w rozdziałach przyczyniają się do zwiększenia stopnia przejrzystości pracy doktorskiej, wzbogacają jej układ konstrukcyjny oraz umożliwiają zrozumienie założeń koncepcyjnych i celu prowadzonych w dysertacji rozważań.

W dysertacji zabrakło osobnej jednostki redakcyjnej p.n. Zakończenie, niebędącej rozdziałem i tym samym niepodlegającej numeracji, a więc jednostki podobnej do wstępu. Jest wprowadzenie podsumowanie, które z nieznanymi powodów jest oznaczone jako rozdział pracy. Nie wiadomo dlaczego Autorka wskazała (w tytule rozdziału 7), że w treści tego rozdziału zostały zawarte tylko wnioski *de lege ferenda*, co oznacza zarazem, że brakuje tam wniosków rozumianych jako twierdzenia podsumowujące, zalecające, a zatem nie ma wniosków *de lege lata*.

Zbyt skrótowe, bardzo lakoniczne są tytuły niektórych podrozdziałów pracy. Nie bardzo wiadomo zatem co „kryje się” pod takimi tytułami jak np.

„Dyrektywa 2019/1937”(2.2.1.) lub „Akty prawa Unii Europejskiej” (2.2.), a więc, czy w podrozdziałach tych podjęta została próba kompleksowego przedstawienia zasygnalizowanych zagadnień, czy może jest to tylko nawiązanie do twierdzenia zawartego w tytule określonego rozdziału pracy. Niezrozumiałe jest także umieszczanie nazw (firm) i to w formie skróconej jako nazw podrozdziałów, również bez nawiązania do tytułu rozdziału [np. „Uniper” (6.2.3.), „EDP” (6.2.7.), „Energa” (6.2.13.)].

Autorka dysertacji dość często nazywa (określa) przedsiębiorców mianem „firm”. Zwracam uwagę na okoliczność, że w nomenklaturze prawnej firma to nazwa przedsiębiorcy, nie zaś przedsiębiorca – podmiot działalności gospodarczej.

Wreszcie, w wykazie piśmiennictwa pod pozycją pierwszą powinno znaleźć się inne opracowanie ponieważ wykaz ten należy sporządzać alfabetycznie, odpowiednio do nazwisk poszczególnych autorów nie zaś ich imion. Niewłaściwie ułożone zostały także akty prawne bowiem „przemieszano” je, nie zachowując ich hierarchii i czasu wydania. Nadto, nie ma żadnego powodu, by w wykazie skrótów umieszczać takie, które są powszechnie zrozumiałe, np. zob. tj. sygn. s. lub r.

IV. Wniosek końcowy

Stwierdzam, że przedłożona rozprawa doktorska p.t. „Prawne aspekty wdrożenia i funkcjonowania systemu informowania o nieprawidłowościach w działalności przedsiębiorstw energetycznych” spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, t.j. Dz. U. z 2023 r. poz. 742. Jest ona oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego, a jej Autorka wykazała się wiedzą teoretyczną w zakresie prawa oraz umiejętnością samodzielnego prowadzenia pracy naukowej.

Wobec powyższego wnoszę o podjęcie dalszych czynności w przewodzie doktorskim Pani magister Anny Tomiczek.

Andrzej Pawatowski